

УДК 336.226.2

Павлов Костянтин Володимирович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри підприємництва і менеджменту
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Павлов Константин Владимирович

*доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой предпринимательства и менеджмента
Волынский национальный университет имени Леси Украинки*

Pavlov Kostiantyn

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Entrepreneurship and Management*

Lesya Ukrainka Volyn National University

ORCID: 0000-0003-2583-9593

Павлова Олена Миколаївна

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та природокористування
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Павлова Елена Николаевна

*доктор экономических наук, профессор,
заведующая кафедрой экономики и природопользования
Волынский национальный университет имени Леси Украинки*

Pavlova Olena

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Economics and Environmental Management*

Lesya Ukrainka Volyn National University

ORCID: 0000-0002-8696-5641

Романюк Павло Русланович

студент кафедри фінансів

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Романюк Павел Русланович

студент кафедры финансов

Волынского национального университета имени Леси Украинки

Romaniuk Pavlo

Student of the Department of Finance

Lesya Ukrainka Volyn National University

Лихач Емма Іванівна

студентка кафедри фінансів

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Лихач Эмма Ивановна

студент кафедры финансов

Волынского национального университета имени Леси Украинки

Lykhach Emma

Student of the Department of Finance

Lesya Ukrainka Volyn National University

ЗЕМЕЛЬНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА

РОЗВИТОК

ЗЕМЕЛЬНОЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ В УКРАИНЕ:

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ

LAND TAXATION IN UKRAINE: ESTABLISHMENT AND

DEVELOPMENT

Анотація. Стаття присвячена генезису земельного оподаткування, поглядів на його природу у світі та становлення і розвитку системи земельного оподаткування у незалежній Україні. Охарактеризовано

основні етапи становлення і еволюції плати за землю. Наведено нормативно-правову базу земельного оподаткування, її зміни та вплив на адміністрування земельного податку. З'ясовано зв'язок між земельною рентою та платою за землю. Проаналізовано динаміку плати за землю, її економічну сутність та питому вагу податку у Зведеному бюджеті України. Визначено тенденції змін у розмірі податкових надходжень, чинники та причини впливу. Окреслено основні проблеми у даній сфері, можливі шляхи їх врегулювання і вдосконалення земельного оподаткування загалом.

Ключові слова: *плата за землю, земельний податок, орендна плата, земельна рента, нормативна грошова оцінка.*

Анотація. *Стаття посвячена генезису земельного налогообложення, взглядам на его природу в мире, становлению и развитию системы земельного налогообложения в независимой Украине. Охарактеризованы главные этапы становления и эволюции платы за землю. Приведена нормативно-правовая база земельного налогообложения, её изменения и влияние на администрирование земельного налога. Выяснена связь между земельной рентой и платой за землю. Проанализирована динамика платы за землю, ее экономическая сущность и удельный вес налога в Сводном бюджете Украины. Определены тенденции изменений в размере налоговых поступлений, факторы и причины воздействия. Обозначены основные проблемы в данной сфере, возможные пути их урегулирования и совершенствования земельного налогообложения в целом.*

Ключевые слова: *плата за землю, земельний налог, арендна плата, земельна рента, нормативна грошова оцінка.*

Summary. *The article is dedicated to the genesis of land taxation, views on its nature in the world, formation and development of the land taxation system in independent Ukraine. Described the main stages of formation and evolution of*

land payments. Provided the normative-legal base of land taxation, its changes and influence on land tax administration. Revealed the relationship between land rent and land fees. Analyzed the dynamics of payment for land, its economic essence and the share of tax in the Consolidated Budget of Ukraine. Identified key trends in changes in the amount of tax revenues, impact factors and reasons. Outlined the main problems in this area, possible ways of their settlement and improvement of land taxation in general.

Key words: *land payment, land tax, rent, land rent, normative monetary valuation.*

Постановка проблеми та її значення. Актуальність даної теми полягає у тому, що земля і дотепер залишається одним з основних факторів виробництва. Вона не є результатом людських зусиль, а дарована природою. Особливістю цього ресурсу також виступає постійність місця функціонування. У зв'язку з цим та іншими чинниками, економічне значення землі є багатограним явищем.

Багатогранність призвела до різноманіття поглядів на землю як на ресурс, фактор виробництва та простір для розміщення діяльності.

Беручи до уваги нестабільність податкової системи України в цілому, доцільно зауважити схожу ситуацію у сфері земельної політики, що пояснюється нестабільністю законодавства і частими змінами у відносинах земельної власності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні погляди та питання щодо важливості землі як об'єкту оподаткування, принципи земельного оподаткування і можливі шляхи вдосконалення вивчали такі вчені як В.Р. Купчак, В.В. Лагодієнко, А.Ю. Якимчук, О.М. Стрішенець, Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еволюція оподаткування землі бере початок з часів Стародавнього Єгипту, де вперше були введені

податки на землю. Першим з таких був збір на підтримання іригаційної системи, а також спеціальний збір з власників виноградників і плодкових дерев. Хоча основних прибуток з земель надходив у вигляді орендної плати з царських землеробів.

Значний поштовх до розвитку земельного оподаткування дав Стародавній Рим. У Римській державі існували цивільні і провінційні податки - в колоніях. Так було закладено розділення податків на державні і місцеві. Базою обкладення цивільним податком стало майно, що належало окремим громадянам. Провінційним податком був оброк із завойованих земель, який складався з поземельного й особистого податків [4].

Хоча і у цьому випадку, основним джерелом доходів з земель залишалась рента. Що ж таке рента, і чому поняття ренти досить тісно пов'язане з податком на землю?

Земельна рента – економічне вираження вартості власності на землю. З розвитком відносин власності, еволюціонувало і поняття ренти. Оскільки земля це особливий товар який дарований природою, можна припустити, що вона не має початкової вартості, але має свою ціну, яка виражається потенційним доходом від її володіння і користування.

Першими на питання земельної ренти звернули увагу фізіократи. Основоположник школи фізіократів Ф. Кене вважав, що суспільство можна умовно поділити на три класи:

- продуктивний клас – землероби, ті хто створює “чистий продукт” (фермери та сільськогосподарські працівники);
- клас власників – землевласники (Кене зараховував до цього класу короля, духівництво та простих землевласників). Цей клас отримує прибуток від діяльності землеробів, які сплачують певну частку доходу;

- непродуктивний клас – населення, яке зайняте у інших сферах діяльності (купці, ремісники, працівники зайняті у виробництві - усі, хто не пов'язаний з працею у сфері землеробства).

Фізіократи вважали галузь промисловості безплідною, оскільки лише землеробство є продуктивним, чому сприяє сама природа і земля. Тому і усі податки і подібні їм платежі повинні були стягуватись саме з продуктивного класу (землеробів), а не з інших, оскільки фактично вони нічим не володіли [7].

Помилкою Ф. Кене була думка про те, що земельна рента наявна постійно, і мало піддається факторам впливу ("...буквально "проростає" з-під землі"). Інший представник школи фізіократів – А. Тюрго, називав продуктивність праці землеробів важливим важелем земельної ренти.

В обох припущеннях можна виділити помилки: у Кене – те, що рента підвласна ряду найрізноманітніших чинників – від місця розташування до факторів цінності землі (специфіка клімату, особливості ґрунтів, ступінь урбанізації території, т.д.). Помилка А. Тюрго полягає у факті доведення існування земельної ренти як наслідку продуктивності праці землеробів, водночас, він погоджувався з Кене, і обґрунтовував первинність природних сил у створенні ренти.

Підсумовуючи, фізіократи вважали усе нерухоме майно (землю у тому числі) основними об'єктами оподаткування.

Поняття ренти і податку на землю стали все частіше розглядатися з становленням класичної економічної теорії, зокрема А. Смітом та Д. Рікардо.

А. Сміт стверджував, що землевласники отримують дохід від землеробства та володіння землею, а будь-який дохід має оподатковуватись, оскільки податки необхідні для забезпечення надання суспільних благ – освіта, безпека та захист громадян, тощо.

Він заперечив погляд фізіократів на те, що лише землеробство в своєму первісному вигляді є прибутковим, навівши аргумент на користь того, що будь-яка діяльність, пов’язана з наявністю землі (її надр) є продуктивною – вугільні шахти, риболовні ставки, луки та пасовища для тварин [1].

Д. Рікардо у своїх працях наголошував на тому, що земельна рента (дохід) не завжди повинна оподатковуватись. Причиною тому були нееластичність попиту та пропозиції на земельні ділянки та нерівномірність очікуваного доходу.

Однак Рікардо довів, що попит і пропозиція на земельні ділянки можуть змінюватись в залежності від їх цільового призначення. Тому система земельного оподаткування має враховувати цільове використання земельної ділянки при адмініструванні податків.

Необхідність оподаткування земельної ренти Д. Рікардо обґрунтував постійним зростанням населення, що неминуче призведе до зростання попиту на землю, як наслідок – зростанням цін на земельні ділянки та сільськогосподарську продукцію, що в свою чергу призведе до зростання земельної ренти від використання і володіння землею. Тому, мета земельного оподаткування – обмеження розміру земельної ренти [1].

І Сміт, і Рікардо наводили аргументи про зниження загального податкового навантаження, шляхом запровадження та вдосконалення земельного оподаткування, за рахунок зменшення розмірів інших податкових платежів.

На сучасному етапі розвитку оподаткування в Україні, а також в багатьох країнах світу, розрахунок податків базується на кадастровій оцінці землі. Кадастрова оцінка – експертно-практичний аналіз, що лежить в основі розрахунку земельного податку, орендної плати за землю, рентних платежів, тощо. Види кадастрової оцінки:

- Бонітування ґрунтів – порівняльна оцінка якості ґрунтів за їх основними природними властивостями, проводиться за 100-бальною шкалою (0-100);
- Економічна оцінка – оцінка землі, як природного ресурсу і засобу виробництва за такими характеристиками як: продуктивність, ефективність використання, дохідність. Проводиться на основі даних з бонітування ґрунтів [3].

Розвиток земельного оподаткування в Україні розпочав своє становлення з 1992 р., з прийняттям Земельного кодексу України від 13 березня 1992 р., а також Закону України “Про плату за землю” від 3 липня 1992 р.

Згідно Земельного кодексу, усі земельні ділянки перебували у державній власності, окрім тих земельних ділянок, які передані до колективної та приватної власності.

Закон визначив поняття грошової оцінки земельної ділянки як капіталізований рентний дохід, однак, згідно ст.4 Закону: “Розмір земельного податку не залежить від результатів господарської діяльності власників землі та землекористувачів”.

Згідно з Законом, об’єктом оподаткування виступала земельна ділянка, а не рента, отримана від володіння і користування земельною ділянкою. Плата за землю визначалась як загальнодержавний податок, і стягується у вигляді земельного податку або орендної плати [16].

У 1997 р. вийшла редакція цього Закону, в якому було переглянуто ставки оподаткування ділянок, порядок сплати та податкові пільги.

На даний момент, основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини у сфері оподаткування землі є Податковий кодекс України, від 2 грудня 2010 р.

Згідно ПКУ, плата за землю - обов'язковий платіж у складі податку на майно, що справляється у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності.

Суб'єктами виступають землекористувачі та власники земельних ділянок та їх часток (паїв). Об'єктом оподаткування є земельні частки (паї), які перебувають у власності та земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні.

Базою нарахування податку слугує нормативна грошова оцінка земельної ділянки, з урахуванням коефіцієнта індексації, а також площа земельної ділянки, у випадку, якщо нормативну грошову оцінку ділянки не було проведено.

Ставки земельного податку встановлюються наступним чином:

- не більше 3 відсотків від їх нормативної грошової оцінки – для земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких проведено
- не більше 1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки - для сільськогосподарських угідь та земель загального користування
- не більше 12 відсотків від їх нормативної грошової оцінки - за земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарювання
- не більше 5 відсотків від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по області - за земельні ділянки, розташовані за межами населених пунктів, нормативну грошову оцінку яких не проведено [13].

Згідно Закону України “Про оцінку земель”, встановлюється обов'язкова нормативна грошова оцінка земель, яка проводиться не рідше 1 разу на 5-7 років – для земель в межах населених пунктів незалежно від цільового призначення, а також для земель поза населеними пунктами сільськогосподарського призначення, для земель несільськогосподарського призначення – не рідше 1 разу на 7-10 років [15].

Економічне значення земельного оподаткування можна розглядати з двох сторін: з одного боку, йдеться про оподаткування доходу від використання землі як засобу виробництва. З іншого, це плата за користування ресурсом (ресурсні платежі). На основі цього, плата за землю, поряд з іншими податками, є джерелом формування фінансових ресурсів держави й дієвим інструментом її впливу на земельні правовідносини [8; 17].

На рис. 1 відображено динаміку обсягу надходжень плати за землю до Зведеного бюджету України, а також частку у загальних податкових надходженнях в 2015-2021рр.

Рис. 1. Динаміка надходжень плати за землю до зведеного бюджету України у 2015–2021 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

Протягом аналізованого періоду спостерігається стрімке зростання надходжень - від 14,8 млрд. грн у 2015р до 31,5 млрд. грн. у 2020. Особливу увагу варто приділити стрімкому зростанню надходжень у 2015-2016 рр. Причиною тому є законодавчі зміни у сфері земельного оподаткування.

У рамках проєкту децентралізації в Україні, було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р.,

згідно з яким, плату за землю переведено із загальнодержавного податку до місцевого у складі податку на майно.

Наступним законодавчим чинником зростання плати за землю – в частині орендної плати, є Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 21.12.2016 р., яким передбачено, що розмір орендної плати встановлюється у договорі оренди, але річна сума платежу не може бути меншою за розмір земельного податку. Як наслідок, структура платежу також зазнала певних змін (Табл.1).

Таблиця 1

Надходження плати за землю у 2015-2021 рр.

Надходження, млн. грн.	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (I півріччя)
Плата за землю, в тому числі:	14 831,5	23 323,2	26 384,5	27 321,1	32 835,6	31 471,7	16 433,4
Земельний податок з юридичних осіб	3 558,8	7 061,0	8 262,3	8 241,2	11 488,7	10 828,8	5 995,3
Орендна плата з юридичних осіб	9 413,9	13 351,5	14 701,6	15 288,1	17 193,5	16 369,4	9 139,7
Земельний податок з фізичних осіб	501,1	1 032,3	1 387,4	1 629,4	1 860,9	1 984,8	344,3
Орендна плата з фізичних осіб	1 357,7	1 878,9	2 033,2	2 162,4	2 292,5	2 288,7	954,1

Джерело: складено автором на основі [5]

Таблиця 2

Частка складових плати за землю у загальній сумі надходжень

Частка у загальних надходженнях, %	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Плата за землю, в тому числі:	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Земельний податок з юридичних осіб	23,99	30,27	31,31	30,16	34,99	34,41
Орендна плата з юридичних осіб	63,47	57,25	55,72	55,98	52,36	52,01
Земельний податок з фізичних осіб	3,38	4,43	5,26	5,96	5,67	6,31
Орендна плата з фізичних осіб	9,15	8,06	7,71	7,91	6,98	7,27

Джерело: складено автором на основі [5]

Найбільшу суму до Зведеного бюджету у 2020 р. внесли юридичні особи - 27 198,2 млн грн (86,42% від загального обсягу). Основна частина надходжень припадає на орендну плату з переданих в оренду земель. Частка цього платежу в загальній сумі податку за останні три роки дещо знизилась – до 59%, однак у 2016-2018рр коливалась в межах 63-65%. Це результат того, що для розмір орендної плати хоч і обмежений граничними ставками, однак її верхня межа – вища, ніж у земельного податку [9; 11].

Рис. 2. Співвідношення земельного податку та орендної плати у складі плати за землю у 2015-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

Рис. 3. Співвідношення плати за землю за платниками податку у 2015-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі [5]

На основі аналізу податкових платежів можна зробити висновки про позитивну динаміку надходжень за останні роки. Це обумовлено такими чинниками:

- щорічне зростання площ земель, щодо яких наявна нормативна грошова оцінка, яка є базою нарахування плати за землю;
- проведення інвентаризації земель, наданих в оренду та постійне користування
- перегляд укладених угод на користування землі та розміру орендної плати.

Водночас, слід відмітити низьку фіскальну ефективність плати за землю. Нехай і плата за землю посідає друге місце за об'ємом надходжень у складі місцевих бюджетів після податку на доходи фізичних осіб, частка податку у ВВП залишається низькою у порівнянні з країнами ЄС і складає 0,75% станом на 2020 р. Низька фіскальна ефективність не єдина проблема земельного оподаткування України [6; 12].

Варто також звернути увагу на недосконалість обліку власників та орендарів земельних ділянок, а також на тінізацію агросектору, що з 2015 р. уже є окремим об'єктом досліджень. Так, за даними Держгеокадастру, станом на 2019 р. у приватній власності перебуває понад 32 млн. га. земель. В той же час, згідно даних ДПС, платники земельного податку сумарно володіють лише 15,8 млн. га. земель [14].

Однією з головних проблем, на думку вітчизняних вчених, є визначення бази оподаткування. Згідно БКУ, розмір плати за землю визначається на основі розміру нормативної грошової оцінки та площі земельної ділянки, які не в повній мірі відображають усю вартість землі. Критики наводять в приклад зарубіжні країни, де на практиці базою оподаткування є ринкова вартість земельної ділянки, в тому числі – розміщених на ній земельних поліпшень. Такий вартісний підхід дає змогу врахувати можливі грошові потоки від здачі в оренду таких поліпшень, що відобразиться як на вартості землі, так і на розмірі плати за землю [2].

На нашу думку, необхідно запровадити наступні заходи у сфері вдосконалення системи земельного оподаткування:

- Перш за все варто покращити систему обліку власників та орендарів земельних ділянок, шляхом вдосконалення державного земельного кадастру, процедур внесення та реєстрації земель до його складу;

- Проведення інвентаризації земель, що особливо актуально в умовах децентралізації. В процесі даної реформи, інвентаризація допоможе визначити фактичну кількість земель, що належить територіальним громадам, їх стан та характеристики, що в свою чергу покращить інформаційне забезпечення для адміністрування плати за землю до бюджету ОТГ.

- Запровадження практики вартісного та ринкового підходу оцінки земельних ділянок в окремих регіонах чи областях як бази оподаткування земельних ділянок. Як було зазначено, врахування ринкової вартості ділянки чи можливих доходів від оренди дозволить збільшити надходження плати за землю до місцевих бюджетів.

Останній варіант досить часто реалізовується у зарубіжних країнах, для земель несільськогосподарського призначення: принцип оподаткування полягає у встановленні різних ставок плати за землю, залежно від наявних земельних поліпшень та їх виду. Тобто, для земель без наявних поліпшень встановлюється найвища ставка, а ділянки з земельними поліпшенням обкладаються нижчими ставками.

Висновки. Оподаткування землі як об’єкта нерухомого майна – один з найстаріших видів оподаткування, що практикується уже понад 500 років. На теперішній час, земельний податок застосовується у більшості країн цивілізованого світу та переважно становить основу місцевих бюджетів.

Підсумовуючи усе вищесказане, можна зробити висновок про достатній ступінь розробленості проблеми земельного оподаткування в Україні. Варто відмітити реформу децентралізації, як один з головних етапів вдосконалення, що включає як адміністративно-територіальний так і

фінансовий аспект самодостатності об'єднаних територіальних громад. Цей фактор допоміг збільшити обсяг податкових надходжень від плати за землю. Тому, на наш погляд, наступні кроки мають бути зроблені в напрямі детінізації земельних операцій, що впливають з недосконалості законодавства у сфері власності на землю.

Слід пам'ятати, що ґрунт – невідновлювальний ресурс. Саме якість ґрунтів визначає цінність земельної ділянки, особливо в сільськогосподарських цілях. Плата за землю має враховувати зміну цього чинника, що водночас відобразиться на ефективному користуванні землі.

Література

1. Афанасьев В. С. Глава 2. Давид Рикардо // Всемирная история экономической мысли: В 6 томах / Гл. ред. В. Н. Черковец. М.: Мысль, 1988. Т. II. От Смита и Рикардо до Маркса и Энгельса. 574 с.
2. Бобошко Л.І. Світовий досвід оподаткування майна та можливості його використання в Україні / Л.І. Бобошко // Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. №8. С. 941-945.
3. Земельний Кодекс України від 25.10.2001 №2768-III (зі змінами та доповненням). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show /2768-14>
4. Меглаперідзе А.С. Фінанси. Навчальний посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 420 с.
5. Офіційна веб-сторінка Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>
6. Павлов К.В. Оцінка конкурентоспроможності регіональних ринків житлової нерухомості України : монографія. Луцьк :ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2018. 482 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15676/1/final.pdf>
7. Павлов К.В., Павлова О.М., Коротя М.І. Регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств України: монографія.

- Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2020. 256 с.
8. Павлов К.В., Павлова О.М., Купчак В.Р. Стратегічні напрями державного регулювання конкурентних відносин шляхом стимулювання попиту та пропозиції на регіональних ринках житла в Україні. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. №4 (20). С. 141-149.
 9. Павлов К.В., Павлова О.М. Формування та регулювання конкурентних відносин на регіональних ринках житла України : монографія / К.В. Павлов, О.М. Павлова. Луцьк : видавництво «Терен», 2019. 542 с. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/15852>.
 10. Павлов К.В. Регулювання інвестиційно-житлових відносин в Україні: монографія. Рівне: НУВГП, 2013. 230 с.
 11. Павлов К.В. Фінансово-бюджетні механізми реалізації антимонопольної політики на ринку житлової нерухомості України: регіональний контекст. Науковий журнал "Економічний форум". 2018. №1. С. 73–80.
 12. Павлов К.В., Шевчук І. Regional markets for residential real estate: budget mechanisms for the implementation of antimonopoly measures. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. № 3 (11). С. 82-88.
 13. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI (зі змінами та доповненням). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
 14. Пояснювальна записка до проєкту Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання оброблення сільськогосподарських угідь". Офіційна

веб-сторінка Електронного кабінету громадянина. URL:
<https://itd.rada.gov.ua/idsrv/>

15. Про оцінку земель: Закон України від 11 грудня 2003 р. №1378-IV. (зі змінами та доповненнями). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>
16. Про плату за землю: Закон України від 03 липня 1992 р. №2535-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2535-12>
17. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38.

References

1. Afanasev V. S. (1988) World History of Economic Thought (Vol. 2) V. N. Cherkovets (Ed.). Moscow: Mysl [in Russian].
2. Boboshko L.I. (2015) World experience of property taxation and possibilities of its use in Ukraine. Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky, №8, 941-945 [in Ukrainian].
3. Land Code of Ukraine №2768-III (2001, October 25). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> [in Ukrainian].
4. Meghlaperidze A.S. (2013) Finance. Kyiv: Centr uchbovoji literatury [in Ukrainian].
5. Official web page of the State Treasury Service of Ukraine. Retrieved from: <https://www.treasury.gov.ua/ua> [in Ukrainian].
6. Pavlov K.V. (2018) Assessment of the competitiveness of regional residential real estate markets in Ukraine. Lucjk: PrAT «Volynsjka oblasna drukarnja» [in Ukrainian].

7. Pavlov K.V., Pavlova O.M., Korotja M.I. (2020) Regulation of the activities of regional gas distribution companies of Ukraine. Lucjk: SPD Ghadjak Zhanna Volodymyrivna, drukarnja «Volynjpolighraf» [in Ukrainian].
8. Pavlov K.V., Pavlova O.M., Kupchak V.R. (2019) Strategic directions of state regulation of competitive relations by stimulating supply and demand in regional housing markets in Ukraine. *Ekonomichnyj chasopys Skhidnojevropejskoghho nacionaljnoghho universytetu imeni Lesi Ukrajinky*, №4(20), 141-149 [in Ukrainian].
9. Pavlov K.V., Pavlova O.M. (2019) Formation and regulation of competitive relations in the regional housing markets of Ukraine. Lucjk : vydavnyctvo «Teren». Retrieved from: <http://esnir.eenu.edu.ua/handle/123456789/15852>. [in Ukrainian].
10. Pavlov K.V. (2013) Regulation of investment and housing relations in Ukraine. Rivne: NUVGhP [in Ukrainian].
11. Pavlov K.V. (2018) Financial and budgetary mechanisms for implementing antitrust policy in the residential real estate market of Ukraine: regional context. *Naukovyj zhurnal "Ekonomichnyj forum"*, №1, 73–80 [in Ukrainian].
12. Pavlov K.V., Shevchuk I. (2017) Regional markets for residential real estate: budget mechanisms for the implementation of antimonopoly measures. L.G. Lypych, M.B. Kulynych (Eds.). *Ekonomichnyj chasopys Skhidnojevropejskoghho nacionaljnoghho universytetu imeni Lesi Ukrajinky* Lucjk: Vezha-Druk, №3(11), 82-88 [in Ukrainian].
13. Tax Code of Ukraine №2755-VI (2010, December 2). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].
14. Law of Ukraine on Amendments to the Tax Code of Ukraine and other laws of Ukraine on stimulating the cultivation of agricultural land. Explanatory note. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/idsrv/> [in Ukrainian].

15. Law of Ukraine on land valuation №1378-IV (2003, December 11). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15> [in Ukrainian].
16. Law of Ukraine on payment for land №2535-XII (1992, July 3). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2535-12> [in Ukrainian].
17. Strishenecj O.M., Pavlov K.V. (2016). Features of competitive relations in regional real estate markets *Naukovyj visnyk uzghorodskogho universytetu*. (Vol.2) Serija «Ekonomika». Zbirnyk naukovykh pracj. Uzhgorod, №1(47), 35-38. [in Ukrainian].